

Rapporter från institutionen för pedagogik

FÖRÄLDRASYNPUNKTER PÅ GRUNDSKOLANS MELLANSTADIUM

Sven-Eric Reuterberg

**TILLHÖR REFERENSBIBLIOTEKET
UTLÅNAS EJ**

Rapport nr 1993:03
Institutionen för pedagogik
Göteborgs universitet

FÖRÄLDRASYNPUNKTER PÅ GRUNDSKOLANS MELLANSTADIUM

Sven-Eric Reuterberg

UTVÄRDERING GENOM UPPFÖLJNING är ett longitudinellt forskningsprojekt som genomförs i samarbete mellan Statistiska centralbyrån, Skolverket, Verket för högskoleservice, Högskolan för lärarutbildning i Stockholm samt Göteborgs universitet. Projektet finansieras av Forskningsrådsnämnden.

KAPITEL 1

BAKGRUND OCH PROBLEMSTÄLLNINGAR

I skollagens första kapitel, andra paragrafen, sägs att *"utbildningen skall ge eleverna kunskaper och färdigheter samt, i samarbete med hemmen, främja deras harmoniska utveckling till ansvarskönnande människor och samhällsmedlemmar"* (SOS, 1993, s 15). Att detta samarbete mellan hem och skola verkligen kommer till stånd är enligt läroplanens mål och riktlinjer ett ansvar som vilar på skolan. Minst två gånger per år skall skolan genom klassföreståndaren ta direktkontakt med föräldrarna. Dessa kontakter kan ske i form av enskilda samtal eller klassmöten, men också andra kontaktformer bör utvecklas och prövas. Samtidigt sägs emellertid att föräldrarnas kontakter med skolan inte bör inskränkas till ett par tillfällen per år, utan

"Skolan har också förpliktelse att regelbundet under elevens studietid informera hemmen om grundskolans utformning, om läroplan och arbetssätt, om vilka möjligheter till fortsatt utbildning eller uppgifter inom arbetslivet som står till buds." (Lgr 80, s. 25)

Även om ovanstående citat framför allt betonar den information som går från skolan till hemmen är syftet med kontakterna ett ömsesidigt informationsutbyte, där också skolan skall få en så allsidig bild av eleverna som möjligt.

Samarbetet mellan hem och skola skall emellertid inte inskränka sig till ett rent informationsutbyte lärare och föräldrar emellan. Genom att föräldrarna representerar en stor fond av erfarenheter och kunskaper om olika yrken och verksamheter i samhället, utgör de också en resurs som skolan bör ta tillvara. På vilket sätt detta kan ske exemplifieras i läroplanen på så sätt att föräldrarna kan:

"berätta om olika verksamheter, informera om sitt arbete, om hobbies och föreningar, underlätta studiebesök, ställa sig till förfogande för intervjuer eller organisera grupper under fria aktiviteter. De kan aktivt stödja lärarnas och elevernas arbete på att förbättra skolans miljö " (a.a. s. 25)

I Lgr 80 tilldelas föräldrarna en mera aktiv roll i skolarbetet än vad som var fallet i Lgr 69. Den sistnämnda läroplanen talade nämligen mest om ett informationsutbyte lärare och föräldrar emellan. I den mån föräldrarna sågs som en resurs i skolverksamheten gällde detta huvudsakligen som ledare och instruktörer inom skolans fritidsverksamhet.

En anledning till att föräldrarna fått en mera central plats i skolans verksamhet är de förslag som lades fram av SIA-utredningen (SOU, 1974). Bl a föreslog utredningen att varje förälder till barn i grundskolan skulle få rätt till ledighet från arbetet under en dag per barn och stadium för att delta i information och samtal i skolan samt att ersättning för förlorad inkomst skulle utbetalas genom familjeförsäkringen. Vidare föreslog utredningen att skolan skulle vara skyldig att anordna två klassmöten per läsår samt att de sk kvartssamtalen skulle bli obligatoriska. Den sistnämnda typen av kontakt hade ju tidigare föreslagits av Skolöverstyrelsen (ASÖ, 1970/71) för att täcka det behov av individuell information, som uppstått som ersättning för den minskade betygsgivningen.

SIA-utredningen föreslog även att skolan skulle få en förstärkningsresurs motsvarande fem kronor per elev för att förbättra möjligheterna till föräldrakontakter. Vidare föreslogs att man skulle inrätta konsulenttjänster på länskolnämnder och SÖ.

I samband med att utredningen diskuterar skolans arbetsmetoder föreslås, att föräldrarna skall få en mera aktiv roll i skolan. Man säger bl a:

"Föräldrarnas aktiva roll i samband med de egna barnens skolgång har hittills huvudsakligen varit begränsad till insatser utanför skolan. När föräldrarna kommit till skolan har det i allmänhet varit för att ta emot information, exempelvis om det egna barnet, om studievevshållanden m m. Elevens motivation för och utbyte av undervisningen skulle sannolikt öka, om föräldrarna erhöU en mera aktiv funktion inom skolan" (SOU, 1974, s 334).

En ingående diskussion om hur samarbetet mellan hem och skola kan utvidgas och fördjupas förs också i det betänkande, som presenterats av Utredningen om förstärkta kontakter mellan hem och skola (SOU, 1980, a). En sådan fördjupning menar man kunna ske genom att:

- det formella inflytandet över skolan ytterligare decentreras, så att viljan att ta ansvar ökar och skolan blir en gemensam angelägenhet för alla som verkar där eller har barn där

- informationen om skolan, mål, innehåll, arbetssätt och uppbyggnad förstärks och fördjupas
- de enskilda samtalen får ett sådant innehåll och en sådan form att de upplevs som väsentliga och bidrar till att utveckla eleven, undervisningen och skolan
- klassmötesverksamheten utvecklas, så att denna blir en angelägenhet för alla föräldrar och elever och så att den stärker gemenskapen mellan vuxna och barn i klassen
- föräldrarnas intressen, kunskaper och erfarenheter bättre tas tillvara i det dagliga skolarbetet och i planeringsarbetet
- elevernas aktiva roll i olika samverkansformer alltid tas tillvara - lärarutbildningen, både den grundläggande och den fortbildande, ges ett sådant innehåll, att lärarna blir bättre förberedda och får större förståelse för de fördjupade kontakterna mellan hem och skola (a. a. s 49)

Givetvis kan dessa punkter kritiserats för att de snarare är uttryck för fromma önskingar än konkreta förslag till åtgärder för att åstadkomma ett sakernas bättre tillstånd. Dock stannar inte förslagen på denna allmänt hållna nivå, utan utredningen ger också förslag på en rad konkreta åtgärder för att genomföra förbättringarna. Bl a pekar man på att möjligheten finns att inrätta politiskt valda organ, som kan fungera som en styrelse för ett rektorsområde. Man visar också på en rad olika möjligheter att utöka och tillrättalägga den information, som föräldrarna behöver få för att kunna ta aktiv del i skolarbetet och påverka detta. Vidare ges en rad olika exempel på hur formerna för och innehållet i de kontakter, som sker mellan hemmet och skolan, kan utvecklas.

Som påpekas i Lgr 80 kan det vara svårt att få kontakt med alla föräldrar. Detta förhållande diskuteras också i utredningen om förstärkta kontakter mellan hem och skola (SOU, 1980, a) och man tar där upp olika faktorer, som verkar hindrande för föräldrarnas medverkan i skolarbetet. Bl a pekar man på, att en sådan medverkan förutsätter att föräldrarna både har kunskaper om skolans verksamhet och de praktiska möjligheterna att delta. Ett av utredningens förslag i detta sammanhang är en utvidgning av det som SIA-utredningen tidigare tagit upp. Man föreslår nämligen att föräldrarna bör få en lagfäst rätt till tre dagars ledighet per stadium och barn inom ramen för föräldraförsäkringen.

Samma typ av argument och förslag, som presenterats av SIA-utredningen och Utredningen om förstärkta kontakter mellan hem och skola, återfinns man också i Barnomsorgsgruppens slutbetänkande om föräldrautbildning

(SOU, 1980, b). Dock går den sistnämnda utredningen ytterligare ett steg längre vad gäller föräldrarnas rätt till medverkan i skolarbetet. Man föreslår nämligen att familjen får rätt till ersättning för lönebortfall med inte mindre än fyra dagar per barn och läsår till dess barnets skolplikt upphör eller t o m det år då barnet fyller 16 år.

Frågan om föräldrarnas faktiska engagemang i skolarbetet var framför allt under 70-talet föremål för en rad olika undersökningar. De flesta av dessa är emellertid av begränsad omfattning såtillvida att de berör en enstaka klass eller något/några få rektorsområden. Som exempel på sådana undersökningar kan nämnas Aronssons och Austs (1970) intervjuundersökning bland föräldrar, lärare och elever i en femteklass i Stockholm; Hagberg-Söderströms och Janssons undersökning rörande effekterna av en intensifierad kontakt mellan hem och skola (Hagberg-Söderström & Jansson, 1973) samt en intervjuundersökning av 48 mödrars inställning till skolan före första barnets skolstart samt efter en termins skolgång (Hasteus & Sahlberg, 1975).

Eftersom undersökningresultaten dels kan förväntas vara starkt påverkade av de speciella förhållanden som råder inom en enstaka klass eller skola, dels ligger långt tillbaka i tiden, går jag här inte in på en redovisning av dem. I stället ger jag en kortfattad redogörelse för några sådana tidigare undersökningresultat, som äger en högre grad av generaliserbarhet. De undersökningar jag i huvudsak bygger framställningen på är Niléhns avhandlingsarbete rörande samspelet mellan skola och hem, vilket genomfördes 1974 bland lärare, elever och föräldrar i Eslövs kommun (Niléhn, 1976); POSLEF-projektet (problemorienterad Samverkan Lärare Elever Föräldrar), vilket startade 1978 i Göteborg (Eriksson, Flising & Kärrby, 1981; Kärrby & Flising, 1983) samt en delstudie inom ISU-projektet (Individ-Samhälle-Utbildning), vilken genomfördes 1975-76 bland elever i årskurs 6 inom Järfälla kommun och deras föräldrar (Pettersson, 1980).

De vanligast förekommande kontaktformerna mellan hem och skola är enligt Niléhns undersökning klassmöten, enskilda samtal (kvartssamtal) samt åhörardagar. När det gäller klassmöten, uppgav mellan 75 och 80% av föräldrarna, att de deltagit i något sådant möte den närmast föregående terminen - en andel som stämmer väl överens med de resultat som redovisas av POSEF-projektet. Av båda undersökningarna framgår vidare, att det är nästan en tiondel av föräldrarna som aldrig går på några föräldramöten. När det gäller de enskilda samtalen, redovisar dock de två undersökningarna något olika resultat. Medan POSEF anger att 90% av föräldrarna till barn på låg- och mellanstadiet varit med om ett sådant samtal, varierar andelen ganska mycket mellan olika årskurser i Niléhns undersökning. Särskilt låga andelar redovisar här de föräldrar som har barn i årskurserna 1, 4 och på högstadiet med ca 40%, medan föräldrar till barn i övriga årskurser ligger klart högre med 70 à 80%. En viktig orsak till denna diskrepans torde vara, att Niléhns undersök-

ning genomfördes vid en tidpunkt, då kvartssamtalen ännu inte hunnit bli så vanliga.

Även när det gäller föräldrarnas benägenhet att ta telefonkontakt med skolan tycks det ha skett en ökning över tid. I Niléhns undersökning är det som högst 40% av föräldrarna som tagit sådana kontakter, vilket kan jämföras med 75% i såväl Posef-undersökningen som Petterssons undersökning avseende årskurs 6.

Andelen som besökt skolan i samband med åhörardagar uppgick också till 40% i Nihléns undersökning. Dock föreligger det i detta avseende mycket stora skillnader årskurserna emellan. På lågstadiet är det nämligen mellan 60 och 70% av föräldrarna som anger att de alltid besöker åhörardagarna, men därefter sjunker frekvensen snabbt ner till 10 à 15% i årskurs 9.

Beträffande de formella åhörardagarna torde det inte råda någon osäkerhet om huruvida man var välkommen att besöka skolan. Däremot förefaller det ha förelegat en betydande sådan osäkerhet vad beträffar oplanerade föräldrabesök i klassen. Andelen föräldrar, som uppgav att de kunde göra sådana besök, var nämligen inte högre än 25%, vilket skall jämföras med att 75% av lärarna uppgav att så var fallet.

Ett genomgående drag i föräldrarnas kontakter med skolan är att de minskar över årskurserna. Under lågstadiet utnyttjar en klar majoritet av föräldrarna de olika kontaktformerna, men när barnen kommer upp till högstadiet har kontaktverksamheten sjunkit så, att mindre än hälften av föräldrarna deltar. På samma sätt visar Petterssons undersökning också en sjunkande kontaktfrekvens mellan årskurserna 6 och 7. Denna utveckling överensstämmer också med det faktum, att lärarna i Niléhns undersökning upplevde en försämring av kontakterna med föräldrarna över årskurserna. En orsak härtill kan naturligtvis vara den, som påvisas av Niléhn, nämligen elevernas ökande ovilja mot föräldrarnas lärarkontakter, men förmodligen ligger en del av förklaringen också i hur kontakterna upplevs av föräldrarna själva. Enligt Niléhns undersökningsresultat sjönk nämligen gradvis den andel föräldrar, som upplevde det trevligt att gå på klassmöten, och en liknande utveckling återfinns man även bland lärarna.

Av samma undersökning framgår också ett klart samband mellan föräldrarnas egen utbildning och deltagande i kontaktverksamheten. Lågutbildade föräldrar deltog nämligen i mindre utsträckning än de högutbildade. Detta får emellertid inte tolkas så, att de lågutbildade föräldrarna saknade intresse för barnens skolgång eller att de hade mindre behov av kontakter med skolan. Enligt undersökningsresultaten var det nämligen lika vanligt bland lågutbildade som bland högutbildade att uttrycka önskemål om tätare kontakter med klassläraren. Niléhn förklarar i stället de lågutbildades lägre faktiska kontakt-

frekvens med, att de oftare känner en otillräcklighet och/eller osäkerhet i kontakterna med skolan.

De tre undersökningar, som här kortfattat refererats, har alla det gemensamt att de ligger ett antal år tillbaka i tiden samt att de beskriver förhållandena inom ett geografiskt begränsat område. I samband med grundskolans 25-årsjubileum genomförde emellertid SIFO på uppdrag av Skolöverstyrelsen en intervjuundersökning rörande allmänhetens inställning till grundskolan och dess innehåll (SÖ, 1988). Totalt vände man sig till något mer än 1.000 personer i åldrarna 16 - 74 år. Förutom de resultat, som erhöles från dessa intervjuer, redovisas i rapporten också vissa resultat från ett par tidigare SIFO-undersökningar, bl a en som gällde allmänhetens förtroende för 16 olika samhällsinstitutioner. I den sistnämnda undersökningen framstår skolan i en tämligen ljus dager. Den hamnar nämligen på tredje plats efter sjukvården och polisväsendet med ca 60%, som sade sig ha ett mycket stort eller ganska stort förtroende för skolan.

De, som hade barn i åldrarna 7 - 19 år, fick i "jubileumsundersökningen" göra en jämförelse mellan dagens skola och den som de själva hade genomgått. Denna jämförelse utföll emellertid inte särskilt gynnsamt. 42% ansåg nämligen dagens skola vara sämre än deras egen, medan 40% ansåg den vara bättre. Detta var en markant nedgång jämfört med vad man fann i en undersökning gjord 1969, där hela 84% bedömde sina barns skola vara bättre. Dock skall sägas att denna jämförelse över tid inte är helt rättvis, eftersom föräldrarna 1969 till övervägande del gått i den gamla 7-åriga folkskolan, medan en stor del av föräldrarna 1989 gått i grundskolan eller dess föregångare enhetsskolan.

Även svaren på den fråga, som gällde huruvida föräldrarna kände sig lugna och trygga när barnen var i skolan, visar på en viss negativ trend. 1969 var det hela 95% av föräldrarna som angav att de var trygga, men vid det senare undersökningstillfället hade denna andel sjunkit till 88%.

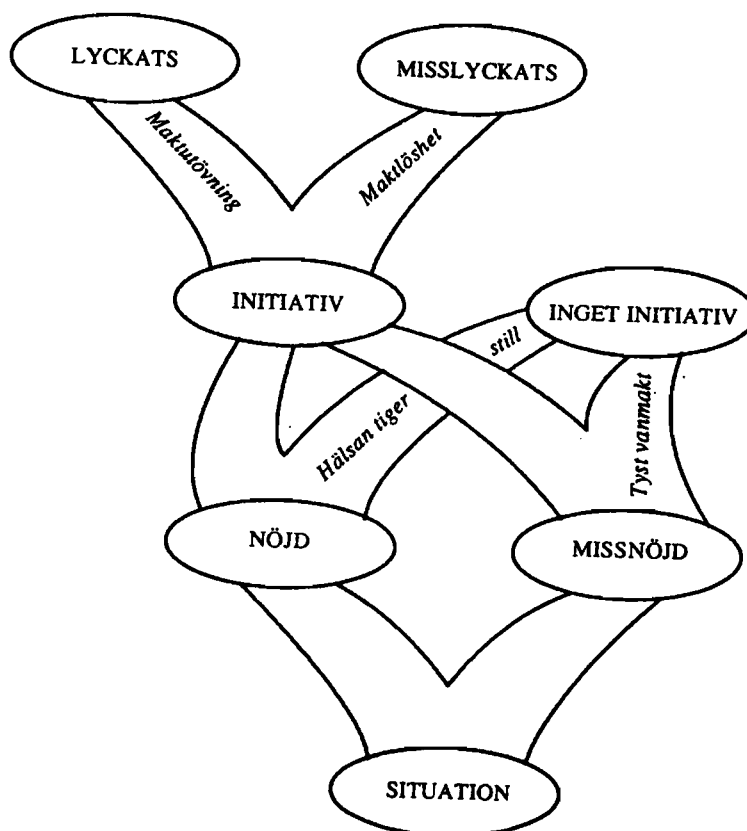
Det vanligaste sättet för föräldrarna att få information om skolan var enligt undersökningsresultaten "via barnen" (61%) och därefter följde "genom samtal med läraren" och genom "föräldramöten och åhörardagar" med vardera 40%. Samtliga dessa andelar ligger 1987 i nivå med den, som man fick fram nästan 20 år tidigare.

Slutligen ställdes i SIFO-undersökningen också två frågor om vad föräldrarna ansåg vara viktigast i skolan. Den ena frågan hade fasta svarsalternativ, vilka utgjordes av olika skolämnen, medan den andra frågan var mera allmänt hållen. Föräldrarna fick nämligen här full frihet att ta upp vad de själva ville. Beträffande ämnena bedöms samtliga vara viktiga av mer än hälften av föräldragruppen. Allra högst kom "räkna" samt, "skriva och läsa" med 100% vardera. Därefter kom "engelska", "språklära", "biologi",

"samhällskunskap" samt "miljöfrågor" alla med mer än 95%. Lägst på listan hamnar "fritidsverksamhet", "religionskunskap", "skriva maskin" samt "bild", vilka alla bedömts vara viktiga av mellan 55 och 60% av föräldrarna.

När det gällde de fritt formulerade svaren, intog "läsa, skriva och räkna" en särställning och nämndes av 40%. Därefter följde "bra kunskaper, allmänbildning", "disciplin" samt "hänsyn, medmänsklighet", vilka togs upp av mer än 10% av de svarande.

Samma år, som SIFO-undersökningen genomfördes, gjorde också den s k Maktutredningen en stor intervjuundersökning bland ett representativt urval av vuxna svenskar omfattande mer än 2.000 personer (Petersson, Westholm & Blomberg, 1989). Ett av syftena med denna undersökning var att belysa medborgarnas möjligheter att påverka sin egen situation inom sex olika livsområden. Det gällde rollen som boende, konsument, patient eller anhörig i sjukvården, småbarnsförälder, förälder med barn i skolåldern samt rollen som förvärvsarbetande. I detta sammanhang är det av störst intresse att granska hur de intervjuade upplevt sin roll som förälder med barn i skolåldern.

Figur 1. Medborgarskapets handlingsvägar.
Källa: Petersson, Westholm & Blomberg, 1989, s. 49

Med utgångspunkt i figuren beskrivs medborgarens möjliga handlingsvägar, då han/hon försöker påverka sin situation. Man kan här tänka sig fyra olika alternativ.

1. Man är nöjd med sin situation och tar därför inget initiativ. Detta karakteriseras som "Hälsan tiger still".
2. Man är missnöjd med sin situation, men avstår från att ta initiativ. Detta karakteriseras som den "Tysta vanmakten".
3. Man tar initiativ och misslyckas. "Maktlöshet".
4. Man tar initiativ och lyckas. "Maktutövning".

Om vi först ser till upplevelsen av situationen, blir den bild som Maktutredningen ger av skolan betydligt mer negativ än vad som kom fram i SIFO-undersökningen. Den andel, som upplever sig missnöjd, uppgår nämligen i Maktutredningens undersökning till 55% av föräldrarna med barn i skolåldern, vilket är den näst högsta andelen bland de studerade områdena (a.a. s 50-51). Ser man däremot till graden av missnöje blir bilden inte fullt lika negativ. Medelvärdet för skolan hamnar då på fjärde plats med 2,3 poäng på en skala från 0 till 10, där 0 anger "inget missnöje" och 10 anger "mycket stort missnöje". Denna medelpoäng är lägre än för arbete (3,4) och sjukvård (2,6) men samtidigt högre än för barntillsyn som får 1,5 poäng (a.a. s 44).

Hur reagerar då föräldrarna på sitt missnöje? Upplever de en tyst vanmakt eller tar de några initiativ? Enligt undersökningsresultaten försöker något mer än hälften (56%) av de missnöjda föräldrarna att göra något åt situationen. Detta är en lägre andel än för dem, som är missnöjda med sitt arbete eller missnöjda med barntillsynen, men samtidigt klart högre än för dem, som är missnöjda med bostad, inköp eller sjukvård.

När det sedan gäller hur vanligt det är att initiativen leder till en förbättring, faller skolan tillbaka något och hamnar på fjärde plats bland de sex studerade områdena. För skolans del gäller nämligen, att 7 av 10 föräldrar upplevt att de lyckats uppnå resultat av sina initiativ, vilket skall jämföras med att man i 8 fall av 10 uppnått förbättringar när det gäller inköp, arbete och bostad, men bara i 6 fall av 10 när det gäller barntillsyn och sjukvård.

Slutligen fick undersökningsdeltagarna också skatta möjligheterna att påverka sin situation i en skala från 0 till 10, där 0 anger "inga möjligheter" och 10 "mycket stora möjligheter". För vart och ett av de sex områdena fick skattningen göras med avseende på ett antal specifika frågor. För skolans del hade följande fyra aspekter valts ut: (värdena anger medelskattning)

"Påverka undervisningens uppläggning och utformning"	1,6
"Påverka skolmiljöns utformning"	2,0
"Påverka det sätt på vilket eleverna umgås med varandra i skolan"	2,9
"Byta till en annan skola om man skulle vilja"	2,7
"Genomsnitt för skola"	2,3

(a.a. s 53)

De medeltal för skattningarna, som erhållits för skolans område, är de klart lägsta som redovisas. Som jämförelse kan nämnas att det lägsta sammanfattande medeltalet för något av de övriga områdena uppgår till 4.4 (hälsa och sjukvård). I detta perspektiv och med tanke på läroplanens starka betoning av föräldrainflytande framstår således skolan i en dyster dager. Författarna sammanfattar sina resultat på följande sätt:

"Skolan är det område där de berörda, här liktydigt med föräldrarna, anser sig ha minst möjligheter att påverka. Trots målsättningen att öka brukarnas lokala inflytande anser föräldrarna att skolans värld ligger bortom deras inflytande." (a.a. s 58)

Det bör sägas, att jämförelser av denna typ är mycket vanskliga. När det gäller skolan mäts ju i undersökningen de enskilda föräldrarnas upplevelser och dessa kan givetvis variera i stor utsträckning. Eftersom förändringar inom skolans område ofta gäller en hel klass eller flera klasser, kan önskemål där i många fall vara betydligt svårare att tillmötesgå än då det gäller sådana personliga saker som t ex inköp av en viss vara. Dock tyder resultaten på, att det finns en relativt stor grupp av föräldrar som upplever ett missnöje med skolan och att deras möjligheter att påverka är begränsade. När det gäller de sist redovisade skattningarna av möjligheterna att påverka sin situation, är givetvis också valet av aspekter av stor betydelse för utfallet. Detta är ytterligare en faktor att beakta, då man gör jämförelser mellan de olika områdena. Även med dessa reservationer tyder emellertid resultaten på, att mycket återstår att göra för att få till stånd ett reellt föräldrainflytande på skolans område.

En förutsättning för att kunna påverka skolarbetet är givetvis att föräldrarna håller sig informerade om vad som sker i skolan. Detta kan naturligtvis ske på olika sätt som t ex genom att prata med barnen om skolarbetet, hjälpa till med barnens hemarbete samt genom att delta i sådana aktiviteter som arrangeras av skolan.

Undersökningens syfte

Föreliggande undersökning är genomförd inom ramen för UGU-projektet och den bygger på uppgifter insamlade från projektets tredje elevpanel - de elever som vårterminen 1987 befann sig i årskurs 3. Vid detta tillfälle insamlades en rad elevuppgifter, bl a resultaten på ett ordförrådsprov och ett matematikprov. Eleverna fick också besvara ett frågeformulär, vilket behandlade deras självuppfattning i en rad olika skolsituationer.

En andra datainsamling från denna elevgrupp genomfördes våren 1990, då huvudparten av eleverna befann sig i årskurs 6. Nu deltog emellertid inte enbart eleverna, utan också deras målsmän, vilka fick besvara en särskild enkät. Enkäten återfinns i sin helhet i bilaga 1. Bland annat tillfrågades målsmännen om, i vilken utsträckning de samtalande med barnet om skolarbetet, hur ofta de hjälpte till med läxor och andra hemuppgifter samt huruvida de deltog i föräldramöten och kvartssamtal. Ett syfte med föreliggande undersökning är, att redovisa i vilken utsträckning föräldrarna deltagit i sådana verksamheter under mellanstadieåren.

Under föräldramöten och kvartssamtal har man givetvis som enskild förälder mindre möjligheter att själv påverka innehållet än vad som är fallet vid de samtal man för med sitt eget barn. Det är därför av stort intresse att granska hur föräldrarna värderar dessa av skolan anordnade aktiviteterna. I vår undersökning lät vi föräldrarna ta ställning till i vilken grad de upplevt dem som givande. Vidare har vi ställt en direkt fråga vad gäller deras upplevelse av möjligheterna att påverka arbetet i klassen. Hur målsmännen besvarat dessa frågor redogör jag för i kapitel 3.

De fem problemområden, som här nämnts, hänför sig till frågorna 3 - 7 i målsmanformuläret, vilka alla har det gemensamt att de är utformade med fasta svarsalternativ. Som komplement till dessa frågor ville vi också ge målsmännen möjlighet, att själva ta upp sådant, som de upplevde vara angeläget rörande barnens skolgång. För detta ändamål formulerades tre frågor, till vilka målsmännen fick avge fritt formulerade svar. Dessa frågor gällde vad som målsmännen upplevt vara mest positivt respektive mest negativt med barnens skolgång på mellanstadiet samt vilka förändringar i skolarbetet man ansåg vara mest angelägna. Vad målsmännen tagit upp som svar på dessa frågor, kommer jag att redovisa i kapitel 4.

KAPITEL 2

POPULATION, UNDERSÖKNINGSGRUPP SAMT BORTFALL

Definition av populationen

Om man ser till eleverna, utgörs populationen av dem, som vårterminen 1987 tillhörde grundskolans årskurs 3. Detta innebär att det fåtal elever, som då gick i privata skolor eller som tillhörde särskolan, inte ingår i populationen. Av definitionen följer vidare, att den avgränsas med hänsyn till årskurstillhörighet, vilket innebär att den innefattar elever med olika födelseår. Huvudparten eller drygt 96% är födda 1977, 0.5% har födelseåret 1978, medan övriga knappt 3% är födda 1976 eller tidigare (Reuterberg & Svensson, 1988, s 27).

Det ursprungliga urvalet i årskurs 3 utgjordes av 298 klasser från 29 olika kommuner. I dessa klasser befann sig då 5.035 elever. På grund av olika typer av bortfall reducerades emellertid den grupp, för vilken uppgift finns från årskurs 3-insamlingen, till 4.419 elever. Fram till hösten 1989 minskade stickprovets storlek emellertid med ytterligare 49 elever främst beroende på utflyttning från landet. Sålunda kvarstår 4.370 elever för den insamling i årskurs 6, vilken ligger till grund för denna rapport.

Det är dessa elevers målsmän, som står i fokus för den föreliggande undersökningen.

Bortfall och representativitet

Som visats av Reuterberg, Rosén & Svensson, (1991, s 20) besvarade mer än 90% av eleverna vart och ett av de två elevformulär, som ingick i insamlingen. För målsmännaformuläret blev dock svarsprocenten lägre. Totalt inkom nämligen svar från målsmän till 3.368 elever, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 77%. Detta är i och för sig inte någon låg svarsprocent, men eftersom den visat sig variera ganska kraftigt mellan olika strata (a.a. s 20),

finns det anledning att närmare granska om bortfallet kan ha påverkat svarandegruppens representativitet även i andra avseenden.

Eftersom vi inte har tillgång till några andra uppgifter om bortfallet i målsmannagruppen utöver stratum, får granskningen baseras på de uppgifter som finns tillgängliga om eleverna. Vi jämför således de elever, vars målsmän har svarat, med de elever, för vilka målsmanuppgifterna saknas. Till grund för denna jämförelse ligger förutom kön, elevernas prestationer på det matematikprov som gavs i årskurs 6 samt de tre kognitiva proven Motsatser, Talserier och Plåtvikning, vilka också besvarades i årskurs 6.

I tabell 1 jämförs svarandegrupp och bortfall med avseende på elevernas könstillhörighet.

Tabell 1. Svarandegrupp och bortfall i målsmanenkäten. En jämförelse med avseende på elevernas könstillhörighet.

	Pojkar		Flickor		Samtliga	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Svarande	1718	51	1650	49	3368	100
Bortfall	535	53	467	47	1002	100
Totalt	2253	52	2117	48	4370	100

Svarsfrekvensen är visserligen något högre för flickornas målsmän än för pojkarnas, men skillnaden är så liten att det saknar betydelse för svarandegruppens representativitet i detta avseende.

Tabell 2. Svarandegrupp och bortfall i målsmanenkäten. En jämförelse med avseende på elevernas provresultat.

	Svarande		Bortfall		Samtliga	
	m	s	m	s	m	s
Matematik	13.54	3.37	12.52	3.55	13.32	3.37
Motsatser	22.83	5.74	20.53	5.93	22.33	5.86
Talserier	22.75	8.47	20.24	8.62	22.21	8.57
Plåtvikning	24.04	7.33	22.12	7.83	23.63	7.48

Som framgår av tabell 2 ligger svarandegruppens elever på samtliga prov något högre än bortfallsgruppen. Om vi relaterar differenserna till respektive provs standardavvikelse i totalgruppen, finner vi att Motsatser är det prov, som uppvisar störst skillnad med 0.39 standardavvikelser. Den lägsta skillnaden finner vi på motsvarande sätt för Plåtvikning, där den uppgår till 0.26 standardavvikelser. Slutsatsen blir således, att eleverna till de svarande målsmännen utgör en något positivt selegerad grupp jämfört med de elever, vars föräldrar ej svarat.

Om man i stället relaterar svarandegruppens värden till dem, som gäller för hela undersökningsgruppen, får man ett mera rättvisande mått på de brister i representativitet som bortfallet förorsakar. En sådan jämförelse tar nämligen inte hänsyn enbart till bortfallets eventuella selektivitet, utan också till dess storlek - de två faktorer, som tillsammans avgör i vilken utsträckning bortfallet påverkar resultatens representativitet. Enligt denna jämförelse ligger svarandegruppens elever enbart 0.2 poäng högre i matematikprovet och ca 0.5 poäng högre i de tre övriga tre proven, vilket i samtliga fall motsvarar mindre än 10% av en standardavvikelseenhet. Med denna jämförelse som grund drar vi den slutsatsen, att bortfallet lett till en viss överrepresentation av föräldrar till barn med höga prestationer, vilket givetvis kan få vissa konsekvenser för undersökningens resultat. Vilka dessa konsekvenser blir återkommer jag till i slutdiskussionen.

Undersökningsgruppens sammansättning

Som vi visat i tabell 1 har vi fått svar från målsmän till 3.368 elever, varav 1.718 pojkar och 1.650 flickor. Eftersom vissa av frågorna i målsmannenkäten skall besvaras av modern och fadern var för sig, blir vår undersökningsgrupp väsentligt större än vad elevantalet anger. Dock blir den inte dubbelt så stor eftersom somliga elever bor hos en ensamstående förälder. För att få information om barnets situation i detta avseende ställdes en fråga om hos vem barnet vistades.

Tabell 3. Hos vem vistas barnet?

	Pojkar		Flickor		Samtliga	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Hos båda föräldrarna	1337	78	1244	76	2581	77
Hos modern	269	16	315	19	584	17
Hos fadern	61	4	36	2	97	3
Växelvis	42	2	43	3	85	3
Hos annan	8	1	9	1	17	1
Totalt	1717	100	1647	100	3364	100

Enligt tabell 3 vistas något mer än tre fjärdedelar av eleverna hos båda föräldrarna samtidigt, medan tre procent bor växelvis hos endera föräldern. En elev av fem bor tillsammans med en av föräldrarna och i det fallet är det klart vanligast, att modern är vårdnadshavare. Däremot är det mycket ovanligt att en elev vistas hos någon annan än föräldrarna.

I fyra fall har frågan lämnats obesvarad, vilket förklarar att det totala antalet här avviker från det som vi angivit i tabell 1. Med detta ringa bortfall får vi av tabell 3 en god uppskattning av det maximala antalet svarande, som vi kan förvänta oss på var och en av de övriga frågor, där fadern och modern skall avge separata svar. Om vi räknar bort den förälder, hos vilken barnet inte vistas, blir nämligen det högsta möjliga antalet svarande för pojkarnas del 1.656 mödrar och 1.448 fäder. För flickorna blir motsvarande antal 1.611 mödrar och 1.332 fäder. Sammantaget innebär detta, att vår undersökningsgrupp innefattar 6.047 målsmän, varav 3.267 mödrar och 2.780 fäder.

Som bakgrund till den kommande resultatpresentationen visar vi här målsmännens situation vad gäller sysselsättning samt deras högsta fullföljda utbildning. Båda dessa förhållanden kan ju förväntas ha betydelse för deras möjligheter att engagera sig i barnens skolarbete. Eftersom det inte finns några skillnader i dessa avseenden mellan pojkarnas och flickornas målsmän gör vi denna redovisning utan uppdelning på elevernas kön.

Tabell 4. Målsmännens aktuella situation vad gäller sysselsättning. I procent av samtliga svarande.

	Modern	Fadern
Anställd, heltid	40	83
Anställd, deltid	45	2
Egen företagare	7	17
Sköter hemmet, heltid	7	0
Deltar i utbildning	5	2
Arbetslös	1	0
Pensionär	1	1

Tabell 5. Målsmännens högsta fullföljda utbildning.

	Modern	Fadern
Grundskola eller motsvarande	29	28
Yrkesskola	11	20
Realskola, folkhögskola	16	12
Gymnasium	19	17
Högskola, seminarium	26	22
Totalt	100	100
Antal svarande ¹⁾	3251	2792

1) Det höga antalet svar beror på att vissa mödrar med eget vårdnadsansvar fyllt i även faderns utbildning.

Som tabell 4 visar är 85% av såväl mödrarna som fäderna anställda - fäderna i allmänhet på heltid, medan mödrarna lika ofta arbetar deltid som heltid. Av dem, som inte innehar anställning, är huvudparten av fäderna egna företagare, medan mödrarna fördelar sig relativt jämnt över kategorierna egna företagare, skötsel av hemmet på heltid samt utbildning. Ytterst få målsmän är arbetslösa eller pensionerade.

Närmare tre fjärdedelar av målsmännen har en utbildning utöver den obligatoriska skolan. För mödrarna handlar det då oftast om en allmän, teoretisk utbildning på realskolenivå, på gymnasium eller högskola. Fäderna har däremot i större utsträckning än mödrarna en yrkesskoleutbildning.

Av ekonomiska skäl har det inte varit möjligt att bearbeta samtliga svarandes kommentarer till de frågor, som gäller positiva respektive negativa erfarenheter av barnens skolgång samt förslagen till förändringar i skolarbetet. I stället gjorde vi för denna del av studien ett systematiskt urval bestående av vart sjätte inkommet formulär. Innan urvalet gjordes hade formulären sorterats efter klasstillhörighet i årskurs 3, vilket innebär att vi på förhand garanterar en så stor spridning på olika klasser och så god representativitet som möjligt. Av de sammanlagt 560 utvalda formulären innehöll 460 minst en kommentar på någon av de tre frågorna. Sammanlagt har närmare 2.000 kommentarer kategoriserats, vilket oss veterligt utgör det bredaste underlag av målsmäns fritt formulerade synpunkter på skolan, som bearbetats i vårt land.

KAPITEL 3

FÖRÄLDRARNAS ENGAGEMANG I SKOLARBETET

Föräldrarnas engagemang i barnens skolarbete har mätts med fyra frågor i föräldraenkäten. Dessa frågor belyser i vilken utsträckning föräldrarna pratar med barnet om arbetet i skolan, i vilken utsträckning de hjälper barnet med läxor och andra hemuppgifter samt hur ofta de deltar i kvartssamtal och föräldramöten. Frågorna, vars exakta lydelse framgår av bilaga 1, var konstruerade så att modern och fadern skulle avge separata svar.

Eftersom det kan finnas skäl att tro, att förädraengagemanget i viss mån är relaterat till deras egna utbildning, redovisar vi här svaren för tre separata utbildningsnivåer:

HÖG Gymnasium eller högre utbildning
MELLAN Yrkesskola, realskola eller folkhögskola
LÅG Folkskola eller motsvarande

Föräldrarnas svar på den fråga, som gäller samtal om skolarbetet, framgår av tabellerna 6 och 7. I dessa tabeller liksom i tabellerna 8 och 9 har de tre minst frekventa alternativen "aldrig", "nästan aldrig" samt "ett par gånger per månad" sammanförts till ett enda alternativ "sällan".

Tabell 6. Hur ofta samtalar modern med barnet om skolarbetet? Procent.

	Utbildning			Samtliga
	Hög	Mellan	Låg	
Nästan varje dag	76	75	70	74
Ett par gånger/vecka	22	22	26	23
Sällan	3	4	4	3
Summa %	100	100	100	100
Antal	1437	66	929	3232

Tabell 7. Hur ofta samtalar fadern med barnet om skolarbetet? Procent.

	Utbildning			Samtliga
	Hög	Mellan	Låg	
Nästan varje dag	45	44	39	43
Ett par gånger/vecka	39	40	41	40
Sällan	16	16	20	17
Summa %	100	100	100	100
Antal	1061	875	736	2672

Av tabellerna 6 och 7 framgår att mödrarna oftare än fäderna samtalar med barnet om skolarbetet. Cirka tre fjärdedelar av mödrarna gör detta så gott som varje dag, medan motsvarande andel bland fäderna är något mindre än hälften. Det finns också ett visst - om än inte särskilt starkt - samband mellan föräldrarnas egna utbildning och samtalsfrekvensen så, att de föräldrar, som har en utbildning utöver den obligatoriska skolan, oftare pratar med sin barn om skolarbetet än de föräldrar som saknar sådan utbildning.

Mödrarna inte bara samtalar med barnen om skolarbetet oftare än fäderna gör, utan det är dessutom de, som oftast hjälper barnet med läxor och andra hemuppgifter. Som tabellerna 8 och 9 visar, är det inte mindre än 30% av mödrarna, som nästan dagligen hjälper till med hemuppgifterna, och även i detta fall är mödrarnas andel dubbelt så hög som den för fäderna. För mödrarnas del kan man inte spåra något som helst samband mellan utbildningsnivå och hur ofta de hjälper till med hemuppgifter, medan det finns en svag tendens till att fäder utan någon utbildning utöver den obligatoriska skolan i något mindre utsträckning bistår barnen i deras hemarbete.

Tabell 8. Hur ofta hjälper modern till med läxor och andra hemuppgifter? Procent.

	Utbildning			Samtliga
	Hög	Mellan	Låg	
Nästan varje dag	27	34	30	30
Ett par gånger/vecka	46	43	43	44
Sällan	27	24	27	26
Summa %	100	100	100	100
Antal	1427	859	917	3203

Tabell 9. Hur ofta hjälper fadern till med läxor och andra hemuppgifter?
Procent.

	Utbildning			Samtliga
	Hög	Mellan	Låg	
Nästan varje dag	13	13	11	13
Ett par gånger/vecka	40	37	37	38
Sällan	47	50	52	49
Summa %	100	100	100	100
Antal	1057	864	723	2644

I vilken utsträckning var och en av föräldrarna brukar delta i kvartssamtal respektive föräldramöten framgår av tabell 10.

Tabell 10. Deltagande i kvartssamtal respektive föräldramöten. I procent av samtliga.

		Utbildning			Samtliga
		Hög	Mellan	Låg	
Kvartssamtal	Modern	99	99	98	99
	Fadern	90	85	77	85
Föräldramöten	Modern	98	98	95	97
	Fadern	89	87	78	85

Nästan samtliga mödrar brukar delta i såväl kvartssamtal som föräldramöten och tack vare den mycket höga deltagarfrekvensen finns det inget utrymme för skillnader mellan de olika utbildningsgrupperna. För fädernas del är dock bilden något annorlunda. Dels deltar de i något mindre utsträckning i de möten som skolan arrangerar, dels finns det en tendens till att fäderna i den lägsta utbildningsgruppen deltar i mindre utsträckning än övriga. Dock måste man bedöma deltagarfrekvensen som förhållandevis hög i samtliga undergrupper och de är klart högre än vad Niléhn (1976) fann bland föräldrar i Eslöv.

Innebär då den höga deltagarfrekvensen att föräldrarna upplever sig få ett stort utbyte av kvartssamtalen och föräldramötena? För att belysa detta fick föräldrarna ange i vilken utsträckning de upplevde kvartssamtalen och föräldramötena vara givande (se frågorna 6 och 7 i bilaga 1).

Tabell 11. Moderns åsikt om kvartssamtal. I procent av dem som brukar delta.

	Utbildning			Samtliga
	Hög	Mellan	Låg	
Mycket givande	31	35	43	35
Ganska givande	50	52	44	49
Inte särskilt givande	16	13	11	14
Inte alls givande	2	1	2	2
Summa %	100	100	100	100
Antal	1430	868	927	3225

Tabell 12. Faderns åsikt om kvartssamtal. I procent av dem som brukar delta.

	Utbildning			Samtliga
	Hög	Mellan	Låg	
Mycket givande	25	30	33	29
Ganska givande	52	50	49	51
Inte särskilt givande	20	16	15	18
Inte alls givande	3	3	3	3
Summa %	100	100	100	100
Antal	1053	851	726	2630

På det hela taget förefaller såväl mödrar som fäder nöjda med kvartssamtalen, vilket framgår av att cirka 80% anser dem mycket eller ganska givande, medan ytterst få uppgivit att de inte ger något alls. Om man jämför mödrar och fäder finner man en svag tendens till, att de förra har en något mera positiv inställning. Det finns vidare en viss - om än inte särskilt stark - tendens

till, att inställningen till kvartssamtalen blir mindre positiv, när föräldrarnas utbildningsnivå stiger.

Tabell 13. Moderns åsikt om föräldramöten. I procent av dem som brukar delta.

	Utbildning			Samtliga
	Hög	Mellan	Låg	
Mycket givande	10	10	13	11
Ganska givande	47	48	45	47
Inte särskilt givande	37	37	35	36
Inte alls givande	5	5	7	6
Summa %	100	100	100	100
Antal	1419	865	926	3210

Tabell 14. Faderns åsikt om föräldramöten. I procent av dem som brukar delta.

	Utbildning			Samtliga
	Hög	Mellan	Låg	
Mycket givande	6	10	9	8
Ganska givande	42	38	41	41
Inte särskilt givande	42	43	40	42
Inte alls givande	10	9	11	10
Summa %	100	100	100	100
Antal	1050	847	726	2623

När det gäller föräldramötena är bilden inte lika positiv. Som framgår av tabellerna 13 och 14 är det inte stort mer än hälften av föräldrarna, som angivit att dessa möten är mycket eller ganska givande. Liksom var fallet för kvartssamtalen, är mödrarna också här något positivare än fäderna, men när det gäller inställningen till föräldramöten tycks däremot den egna utbildningen nästan helt sakna betydelse.

Det faktum, att kvartssamtalen upplevs vara betydligt mera givande än de allmänna föräldramötena, är ett ganska naturligt utfall. Under kvartssamtalen är det ju det egna barnet, som står i centrum, och här har också den en-

skilde föräldern en avsevärt större möjlighet att styra samtalet in på sådana frågor, som hon/han upplever vara speciellt angelägna att dryfta.

Det torde dock främst vara föräldramötena, som ägnas åt mera allmänna frågor om arbetet i klassen. Upplever föräldrarna, att de har några större möjligheter att påverka detta arbete? Svaret på den frågan får vi av resultaten i tabellerna 15 och 16.

Tabell 15. Moderns upplevelse av möjligheterna att påverka arbetet i klassen. Procent.

	Utbildning			Samtliga
	Hög	Mellan	Låg	
Mycket stora	2	2	3	2
Ganska stora	18	16	18	17
Ganska små	52	54	55	53
Mycket små	29	29	24	28
Summa %	100	100	100	100
Antal	1421	858	908	3187

Tabell 16. Faderns upplevelse av möjligheterna att påverka arbetet i klassen. Procent.

	Utbildning			Samtliga
	Hög	Mellan	Låg	
Mycket stora	2	2	1	2
Ganska stora	15	15	15	15
Ganska små	45	48	47	47
Mycket små	38	36	36	37
Summa %	100	100	100	100
Antal	1040	849	711	2600

Resultaten i tabellerna 15 och 16 ger ett klart stöd åt den tämligen negativa bild av målsmannainflytandet, som kom fram i Maktutredningens undersökning (jfr kap.1). Bland såväl mödrar som fäder är det nämligen inte mind-

re än 8 av 10, som upplever sig ha ganska små eller mycket små möjligheter att påverka arbetet i sitt barns klass.

En inte orimlig hypotes i detta sammanhang skulle vara, att de föräldrar, som själva har en mera omfattande formell utbildning, skulle uppleva sig ha större möjligheter att påverka, men så tycks inte vara fallet. Skillnaderna mellan de olika utbildningsgrupperna är nämligen genomgående mycket små.

Tyvärr saknar vi uppgifter om huruvida målsmännen försökt att ta några initiativ till att påverka. Vad vi däremot med säkerhet kan säga är, att föräldrarna inte saknar åsikter om skolan. Det ger de svar, som vi fått på de öppna frågorna och som jag skall redovisa i nästa kapitel, besked om. Vi vet således inte om resultaten i tabellerna 15 och 16 är uttryck för det, som Maktutredningen karakteriserar som "tyst vanmakt" eller "maktlöshet". Uppenbart är emellertid, att de inte indikerar någon högre grad av "maktutövning" från målsmännens sida.

KAPITEL 4

MÅLSMÄNNENS ERFARENHETER AV BARNENS MELLANSTADIETID SAMT FÖRSLAG TILL FÖRÄNDRINGAR

Som nämnts i kapitel 1 fick målsmännen fritt formulera vad de upplevt vara mest positivt respektive mest negativt med skolan under barnens tid på mellanstadiet. Vidare fick de ange vilka förändringar de upplevde vara mest angelägna. Om man ser till det antal kommentarer, som givits till var och en av de tre frågorna, överväger de positiva klart. Dessa uppgår nämligen till cirka 800, vilket skall jämföras med cirka 600 negativa kommentarer. Inte oväntat har målsmännen haft svårast för att komma med förslag till förändringar. Antalet kommentarer uppgår nämligen till knappt 500 på denna fråga. Förutom att de positiva kommentarerna överväger, finns det också en grupp målsmän, som tycker att allt varit bra under mellanstadietiden och som därför inte har vare sig några negativa kommentarer eller några förslag till förändringar att komma med. Som motvikt finns det också några, som tycker att det mesta varit dåligt, men denna grupp är klart mindre.

Som framgår av bilaga 1 är frågorna allmänt formulerade. Det har gjorts med avsikt för att ge målsmännen full frihet att själva välja vad de ville ta upp. Dock har utrymmet för svaren visat sig vara alltför begränsat, vilket torde ha varit en bidragande orsak till att kommentarerna i många fall är mycket kortfattade. De kortfattade svaren gör naturligtvis att det inte varit möjligt att göra några mer ingående analyser av innehållet, utan vi har nöjt oss med att göra en relativt grov kategorisering för att därigenom ge en översiktsbild av vad målsmännen bedömt vara mest positivt respektive mest negativt.

I tablån på nästa sida redovisas en "tio-i-topp-lista" över målsmännens svar på de tre frågorna. Rangordningen är gjord efter hur många kommentarer som faller inom respektive kategori.

Rang	Positiva kommentarer	Negativa kommentarer	Förslag till förändring
1	Läraren	Lärarytten	Klasstorlek
2	Kamratrelationer	Läraren	Undervisningen
3	Elevens personl-utv.	Disciplin	Individualiser./stöd
4	Enskilda ämnen	Klasstorlek	Enskilda ämnen
5	Elevens kunsk-utv	Kamratrelationer	Läxor
6	Undervisningen	Läromedel	Läromedel
7	Skolmiljön	Skolmat	Disciplin
8	Elevens trivsel	Skolmiljön	Läraren
9	Lärarkontinuitet	Undervisningen	Lärarkontinuitet
10	Klasstorlek	Läxor	Hem-skola-relation

Som framgår av tablan finns det en relativt hög grad av kongruens i svaren på de tre frågorna. Fyra av kategorierna återkommer nämligen bland de tio mest frekventa på samtliga tre frågor. Dessa är "läraren", "undervisningen" "lärarkontinuitet/lärarytten" samt "klasstorlek". Det faktum att såväl läraren som undervisningen är föremål för så många både positiva och negativa kommentarer får ses mot den bakgrunden, att vårt urvalsförfarande medför att antalet klasser blir mycket stort i förhållande till antalet individer. Den variation som föreligger mellan klasserna får därigenom ett starkt genomslag på individnivån. När det däremot gäller klasstorlek och lärarkontinuitet har de höga frekvenserna av både positiva och negativa kommentarer en annan förklaring. Här är nämligen båda typerna av kommentarer uttryck för samma uppfattning: de positiva kommentarerna handlar om, att lärarkontinuiteten varit hög respektive att klassen varit liten eller lagom stor och de negativa kommentarerna om, att det förekommit många lärarytten eller många vikarier respektive att klasserna varit för stora. En logisk följd av detta är, att de många förslagen till förändringar i dessa avseenden går ut på att minska klassernas storlek samt att vidtaga åtgärder för att minska frekvensen av vikarier i klasserna.

Förutom de fyra nu nämnda kategorierna tillkommer tre, vilka ligger högt såväl bland negativa kommentarer som bland förslag till förändringar. Dessa är "disciplin", "läromedel" samt "läxor". Sammantaget med de, som nämnts ovan, är det således inte mindre än sju av de mest frekventa negativa svaren, som också återkommer som mycket vanliga förslag till förändringar.

Två andra svars-kategorier intar en relativt hög rang både när det gäller positiva och negativa kommentarer, nämligen "kamratrelationer" och "skolmiljön". Det faktum, att de så ofta nämns antingen i positiva eller i negativa ordalag, får ses som ett uttryck för att också de tillmätts stor betydelse av målsmännen, men att erfarenheterna varierat.

Av lika stor betydelse som frekvenserna är, att närmare granska vilka olika typer av kommentarer som ryms inom de skilda kategorierna.

Att *läraren* blivit föremål för de allra flesta kommentarerna är knappast förvånande. I närmare hälften av alla formulär nämns läraren antingen i positiva eller i negativa ordalag. De positiva kommentarerna är dock i klar majoritet och nästan tre gånger så vanliga som de negativa. Som nämnts ovan, är svaren ofta mycket kortfattade och det i särklass vanligaste positiva omdömet är rätt och slätt "bra lärare" eller enbart "läraren". I många fall har man dock preciserat sig och angett vad man mest satt värde på hos läraren. Oftast har man då hänvisat till att läraren haft en bra kontakt med eleverna, visat stort engagemang eller förmått hålla en god ordning i klassen.

I de fall där läraren nämnts i negativa ordalag har den klart vanligaste kommentaren varit enbart "läraren" eller "dålig lärare". Liksom de positiva kommentarerna handlar de flesta preciserade negativa om dåliga relationer mellan lärare och elever eller om lärarens brist på engagemang.

En målsman lyckas med konststycket att vända en normalt sett negativ läraregenskap till något positivt:

"Bra, lagom lat lärare som har gett eleverna eget ansvar."

Som framgått av tablån ovan, har läraren också nämnts relativt ofta i samband med förslag till förändringar och vad man då oftast efterlyst är en högre lärarkompetens. I vissa fall hänvisar man till bristande kunskaper i de ämnen som läraren undervisar i och i andra fall efterlyser man en bättre pedagogisk och psykologisk utbildning. Även i detta sammanhang för man ofta fram önskemål om en bättre kontakt mellan elever och lärare. Ytterligare en fråga som ofta berörs är disciplinen i klassen och detta uttrycks vanligen så, att man vill ha mer auktoritära eller handfasta lärare, som kan skapa ordning och reda i klassen.

En företeelse med direkt anknytning till läraren och som varit föremål för de allra flesta negativa kommentarerna är *lärarbyten* eller *lärarkontinuitet*. Oftast syftar man här på, att det är alltför vanligt att vikarier kommer in i klassen under relativt korta perioder, men det förekommer också negativa kommentarer om sådana lärarbyten, som skett mellan årskurserna. Som

nämnts ovan, har emellertid lärarkontinuiteten ofta kommenterats också i positiva ordalag och då har man med ett par undantag hänvisat till, att klassen varit gynnad genom att få ha samma lärare under hela mellanstadietiden. I de få fall, där lärarbytena bedömts vara positiva, har man varit missnöjd med den tidigare läraren.

När bytena tagits upp som en negativ erfarenhet, har man som regel motiverat detta med att de medfört oro i klassen eller med att eleverna haft svårt att anpassa sig till olika arbetssätt och krav. Ett par citat kan belysa några ofta framförda synpunkter av detta slag:

"Personalomsättningen alltför stor, ofta vikarier, vilket oftast bidrar till en mer orolig klass."

"Bytte lärare i varje klass. Dessa var raka motsatsen vad gällde krav och arbetssätt - gav ingen motivation."

Liksom lärarkommentarerna är de kommentarer, som gäller *undervisningen*, till övervägande del positiva och allmänt hållna. I de fall, då man närmare preciserat vad som upplevts vara positiva inslag, har svaren oftast handlat om grupparbeten eller andra sådana undervisningsformer, där eleverna fått arbeta självständigt och ta eget ansvar. Ett par exempel på detta är följande citat:

"Barnen har fått arbeta med så kallad fri forskning. Mycket lärorikt."

"Att de lärt sig söka kunskap genom grupparbeten och individuella arbeten."

Betingsläsning, projektarbeten och självstudier är andra exempel på sådant, som många målsmän lyft fram som positiva inslag. Denna uppskattning av grupparbete och sådana undervisningsformer, där eleverna aktiveras och får ta eget ansvar, kommer också fram i de negativa kommentarerna. Då innebär kommentarerna vanligen, att dessa undervisningsformer haft för litet utrymme. Dock skall sägas, att det även finns målsmän med den motsatta uppfattningen, men dessa är avsevärt färre.

Även i förslagen till förändringar efterlyser man ofta ett större inslag av grupparbete och sådana undervisningsformer, där eleverna får övning i kritiskt tänkande, att själva planera sitt arbete och att självständigt söka kunskap. Majoriteten av dem, som efterlyst dessa arbetsformer, har motiverat

sina önskemål med att eleverna då får träning i såväl skriftlig framställning som muntlig redogörelse inför klassen. Ett citat som väl sammanfattar många målsmäns inställning är följande:

"Grupparbeten lär barnen att tänka och arbeta mer självständigt. Förmågan att kunna tala inför publik stärker deras självförtroende och förmågan att kunna ta och ge kritik m.m."

Ett par andra vanliga önskemål vad gäller undervisningen är också att den skall göras mer verklighetsanknuten samt att den skall ge större utrymme för elevernas kreativitet.

En kategori av kommentarer med direkt anknytning till undervisningens utformning är de förslag till förändringar, som innebär en utökad *individualisering*. Som framgått av tabblån i kapitlets inledning är denna kategori den tredje vanligaste bland förändringsförslagen. Ofta är kommentarerna av den art, att man enbart efterlyser ett större mått av individuellt anpassad undervisning efter elevens förmåga, men vissa målsmän efterlyser också en individualisering med hänsyn till intresse. Vi kan också konstatera, att man nästan lika ofta hänvisat till ett behov av individualisering bland duktiga elever som bland svaga. Som exempel på vardera typen av kommentarer citerar vi ett par målsmän:

"Allt går för långsamt fram, särskilt i matte och engelska; de duktiga eleverna glöms bort och drabbas av skolleda."

"Att varje barn skall ha en chans att lära sig förstå saker och mogna i sin egen takt utan att känna sig dummare än klassens ljus, som ändå tar den tid de vill ha."

Att kommentarer som berör lärare och undervisning varit mycket frekventa under samtliga tre enkätfrågor är knappast ägnat att förvåna. Däremot är det kanske inte lika väntat - inte minst mot bakgrund av den debatt som förts om skolan - att *klasstorlek* skulle uppträda som en av de tio mest vanliga positiva kommentarerna. Så är emellertid fallet, men samtidigt ligger klasstorlek ännu högre upp på listan över negativa synpunkter och allra högst bland förslagen till förändringar. Detta får givetvis tolkas så, att målsmännen upplever klasstorleken vara mycket väsentlig. Som vi tidigare nämnt är kommentarerna om klasstorleken mycket enhetliga. Klasserna får inte göras alltför stora. Som en övre gräns nämns ofta klasstorlekar på ca 20 elever. De, som har barn i klasser av måttlig storlek, upplever detta vara mycket positivt och de, vars barn går i stora klasser, vill ha en förändring till stånd. Den ut-

veckling, som nu sker inom skolan, är följaktligen i skarp kontrast till föräldraopinionen.

Disciplinen i skolan nämns ofta som en motivering för att hålla nere klassstorleken. Vi har tidigare också tangerat disciplinproblemen i samband med både de positiva och de negativa kommentarerna om läraren. I det sammanhanget var det ju många målsmän som nämnde just lärarens förmåga eller bristande förmåga att hålla ordning i klassen. Som framgått av "tio-i-topp-listan" har disciplinen nämnts av många som en negativ erfarenhet av skolan och åtskilliga tar dessutom upp den bland förslagen till förändringar. Helt naturligt kopplas disciplinproblemen ofta samman med de effekter de får på arbetsron i skolan:

"Bättre lydndsregler så att de elever som vill göra väl ifrån sig med skolarbetet får möjlighet till det."

"Disciplinfrågor tar allt större del av undervisningen. Sätt in mer resurser i klassen där det behövs. Det behövs en debatt bland alla om hur vi skall ha det i skolan."

Somliga målsmän vill gå ett steg längre och återinföra något som påminner om de gamla observationsklasserna. Ett exempel på detta är följande citat:

"Sätt stökiga elever i särskilda klasser!"

På samma sätt som att klasser av måttlig storlek upplevs som något positivt har de allra flesta positiva kommentarerna rörande *skolmiljön* handlat om att skolan varit liten eller i varje fall måttligt stor. När det däremot gäller de negativa kommentarerna, har dessa oftast gällt brister i skollokalerna. I somliga fall har det rört sig om brist på utrymme, i andra fall om att lokalerna varit dåligt ventilerade, dåligt städade eller allmänt nedslitna.

Kamratrelationerna har tilldragit sig många såväl positiva som negativa kommentarer. I de fall kommentarerna varit positiva, har man oftast enbart angivit att det varit en bra sammanhållning i klassen, medan relativt många negativa kommentarer handlat om mobbning.

Cirka en femtedel av de positiva kommentarerna handlar om elevens utveckling under mellanstadieperioden. Något mer än hälften av dessa kommentarer berör *elevens personlighetsutveckling*. Även om de flesta kommentarer ligger på en mycket allmän nivå, som t ex att eleven utvecklats positivt eller att han/hon mognat, är det åtskilliga som preciserat sig mera. Vad

man då oftast lyft fram är, att eleven fått lära sig att ta större eget ansvar för skolarbetet eller fått ökat självförtroende.

Nästan lika ofta som man uttalar sig positivt om elevens personlighetsutveckling nämns också *kunskapsutvecklingen* som en positiv erfarenhet. I många fall har man i detta sammanhang hänvisat till, att eleverna fått en bra kunskapsmässig förberedelse för högstadiet eller att de tillägnat sig goda basfärdigheter. I vissa fall är dock kommentarerna sådana, att de säger lite om hur målsmännen upplever elevernas faktiska kunskaper. Många har nämligen gjort sin bedömning relativt den tidigare skolgången och säger, att eleven gjort framsteg under mellanstadiet.

Som framgått av "tio-i-topp-listan" intar enskilda *skolämnen* en relativt framträdande plats såväl bland de positiva kommentarerna som bland förslagen till förändringar. När de enskilda ämnena nämnts som svar på vad som varit mest positivt, har man i de allra flesta fall endast räknat upp ämnen utan några ytterligare kommentarer. De ämnen, som då oftast angivits, är engelska, matematik, gymnastik och slöjd i nu nämnd ordning efter antal kommentarer. När de tagits upp i samband med förslag till förändringar, har kommentarerna i de flesta fall handlat om, att man önskat mer eller mindre undervisning i ämnet i fråga - oftast har kommentarerna gällt att man velat ge ämnet ett större utrymme på schemat. De oftast nämnda ämnena i detta sammanhang är svenska följt av matematik. När det gäller svenska har många pekat på elevernas bristande förmåga till rättstavning och ibland också på bristande förmåga att uttrycka sig i tal och skrift. När det gäller matematik har kritiken vanligen gällt det rutinbetonade räknandet och man har efterlyst mera inslag av problemlösning med anknytning till verkligheten. Somliga föräldrar har också framfört önskemål om en viss valfrihet mellan ämnen och vanligen har man då efterlyst en valfrihet mellan olika praktiska ämnen.

Liksom disciplinproblemen har *läromedlen* varit föremål för många negativa kommentarer och förslag till förändringar. Här handlar det i de allra flesta fall om elevernas böcker, men åtskilliga nämner också de hjälpmedel som finns eller snarare saknas i skolan. Vad gäller böckerna innebär kritiken oftast, att de skall utnyttjas av flera elevkullar, vilket gör att böckerna ofta är i dåligt skick, när eleverna får dem och att eleverna inte får möjlighet att arbeta aktivt med dem och göra egna anteckningar och markeringar:

"Det behövs resurser för läromedel så att man åtminstone kan lära barnen riktig studieteknik. De får ju inte stryka ett streck i sina böcker i dag".

I somliga kommentarer går man också in på innehållet i böckerna och de lösningar som lärarna tvingas ta till för att lösa problemen:

"Fräschare läroböcker både till utseende och innehåll."

"Att barnen får böcker och slipper detta vansinniga system med fotokopior som inte kan vara särskilt ekonomiskt."

Ytterligare ett område som samlat många negativa kommentarer och förslag till förändringar är *läxor*. Vad gäller omfattningen på läxor och andra hemuppgifter tycks meningarna vara delade. Många tycker att barnen får alltför mycket hemarbete, men ännu fler vill ha mera hemuppgifter. En inte ovanlig synpunkt från dem som tycker att läxorna är alltför krävande är, att man borde effektivisera arbetet i skolan så att barnen slapp få hemuppgifter eller att man i varje fall på ett bättre sätt förberedde hemuppgifterna i skolan, så att barnen kunde klara av dem på egen hand. En målsman motiverar det sistnämnda på följande sätt:

"Mera genomgång av läxor så att barnen förstår läxorna bättre. Föräldrarna får ofta vara hemlärare på kvällarna."

De, som vill ha mera läxor, motiverar ofta sin ståndpunkt med, att det är en nyttig träning för barnen inför skolgången på högstadiet.

"Studienivån måste anpassas så att också duktiga elever får läxor från början. De får ingen studieteknik i låg- och mellanstadiet. Risk för att duktiga elever faller bort om föräldrar och lärare inte är observanta på detta - alla måste börja med hemarbete någon gång. J. fick aldrig någon läxa hemma förrän i årskurs 6."

Alla kommentarer handlar dock inte om läxornas omfattning. Somliga önskar nämligen, att läxor gavs mera regelbundet och i några fall efterlyser man en bättre uppföljning av hemuppgifterna i skolan.

Skolmaten är också något som varit föremål för ganska många negativa kommentarer. De flesta kommentarer säger enbart att maten är "dålig", men i de fall, då man preciserar sig, handlar kommentarerna vanligen om att maten är kall, trist eller för snålt tilltagen. I en del fall är det inte maten i sig som är föremål för kritik, utan istället de betingelser under vilka den intas. Här gäller kritiken oftast, att barnen har för kort tid på sig för att äta samt att det är allmänt stökigt i matsalen.

Hem-skola-relationen har företrädesvis tagits upp under fråga 17, d v s den fråga som gäller vilka förändringar man upplevt vara mest angelägna. I de allra flesta fallen innebär dessa kommentarer, att man önskar en utökad kontaktverksamhet och en större möjlighet att påverka verksamheten i skolan.

Detta är ju i god överensstämmelse med vad vi funnit i kapitel 3, nämligen att föräldrarna inte upplever sig ha fått några större möjligheter till sådan påverkan. Vissa kommentarer är neutrala i den meningen att man inte lägger skulden för det bristande samarbetet på någon av parterna:

"Att samarbetet Hem och Skola utökas så att föräldrarnas resurser kan tas tillvara bättre och så att man som förälder får en reell chans att påverka arbetet i skolan. Det är våra barn det gäller."

I andra kommentarer läggs skulden för de bristande kontakterna på skolan och ofta efterlyser man en större öppenhet från skolans sida.

"Skolan och lärare skall öppna sig. De skall leva som de lär. De kräver engagemang från föräldrar, men värnar mycket starkt om att bibehålla skolan i en sluten värld för sig."

I de fall, då man har mera konkreta förslag till förändringar, handlar dessa oftast om förbättrad information från skolans sida om elevens prestationer. I bland förs också fram önskemål om, att proven genomgående skall skickas hem till målsmännen för underskrift och i några fall vill man att kvartssamtalen förlängs till åtminstone 30 minuter.

Avslutningsvis skall vi beröra ett par områden, som sammantaget över alla tre frågorna, tilldragit sig tämligen många kommentarer, men inte så många på en enskild fråga att de hamnat på "tio-i-topp-listan". De områden som detta gäller är *betyg* och *krav*.

När det gäller betygen är det ett tjugotal målsmän, som önskar att det förekom betyg på mellanstadiet. Oftast motiverar man sin önskan med, att man på så sätt får mera information om hur barnet lyckas med skolarbetet. Däremot berörs inte i något fall frågan om vilken typ av betyg man önskar.

De synpunkter som förs fram rörande kraven i skolan är tämligen enhetliga. De målsmän, som tar upp dem som något positivt, uttrycker i allmänhet sin tillfredsställelse över att skolan ställer krav på eleverna och de, som tar upp kraven som en negativ erfarenhet, efterlyser oftast en skärpning. Dock gäller inte alla dessa kommentarer kunskapskrav, utan somliga målsmän efterlyser även skärpta krav på disciplin och ordning.

Avslutningsvis skall sägas att resultaten från de här redovisade öppna frågorna måste tolkas på ett annorlunda sätt än de resultat jag presenterat i kapi-

tel 3. I det sistnämnda fallet styrs ju de svarande att ta ställning till en given aspekt på skolan. På de öppna frågorna finns däremot hela fältet av aspekter tillgängligt. Att man då väljer ut något specifikt område i sitt svar är givetvis ett tecken på att man tillmäter det stor betydelse. Därav följer emellertid inte det omvända, nämligen att frånvaro av kommentarer kan tolkas så, att den svarande bedömt området som oviktigt. I enkäten har ju målsmännen uppmanats att ange endast tre positiva respektive negativa erfarenheter. Denna uppmaning innebär ju en begränsning och det kan givetvis finnas mycket annat som den svarande också anser vara väsentligt.

Så får t ex det faktum, att ett tjugotal målsmän efterlyst betyg på mellansta-
diat, inte tolkas så att det finns en föräldraopinion för betygen på denna nivå. Många föräldrar kan vara positiva till att inga betyg ges, men att det finns andra positiva sidor med skolan som man tillmäter större vikt.

KAPITEL 5

SAMMANFATTANDE DISKUSSION

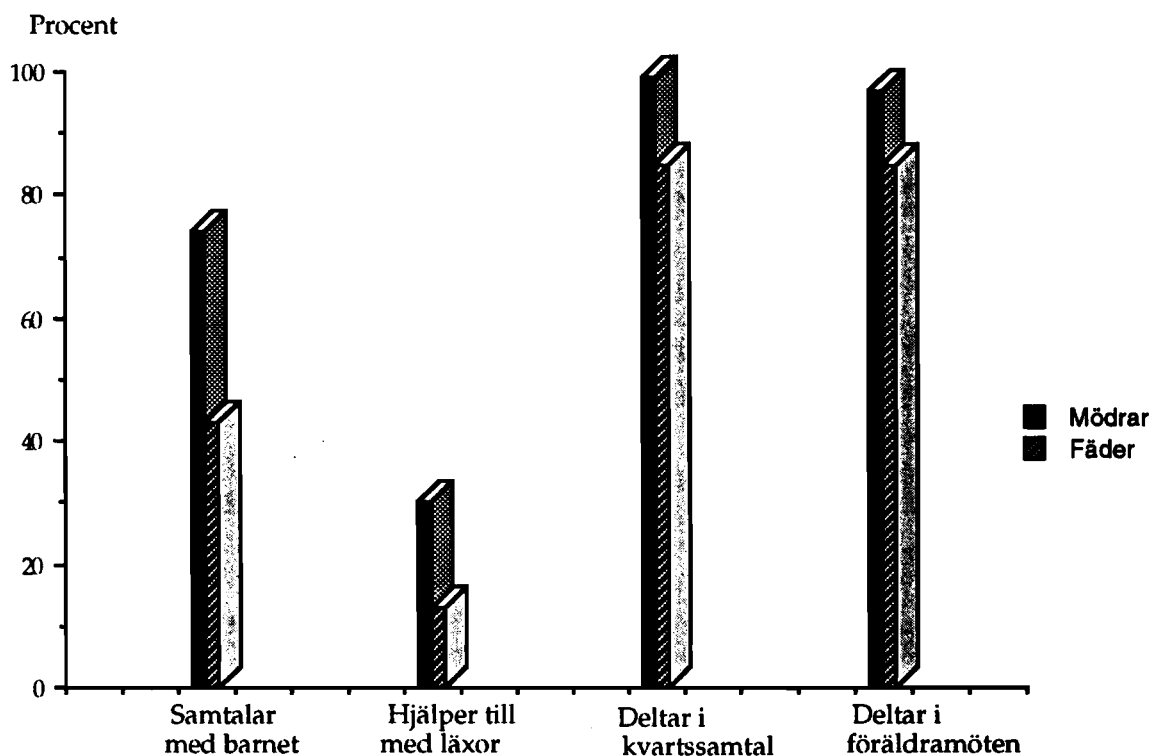
Undersökningen bygger på data insamlade från målsmän till elever i årskurs 6 vårterminen 1990. I den enkät, som då utgick till målsmännen, fanns två frågor, vilka avsåg att belysa föräldrarnas fortlöpande engagemang i barnens skolarbete. Dessa frågor gällde hur ofta man talade med barnen om sådant som de arbetade med i skolan respektive hur ofta man hjälpte barnen med läxor och andra hemuppgifter. Två andra frågor berörde föräldrarnas deltagande i och åsikter om föräldramöten och kvartssamtal och i ytterligare en fråga fick föräldrarna bedöma sina möjligheter att påverka arbetet i sitt barns klass. Samtliga dessa fem frågor skulle besvaras separat av modern och fadern och de hade alla fasta svarsalternativ. Utöver dessa frågor fanns tre, där föräldrarna fick frihet att själva formulera sina svar. Dessa frågor gällde vad man upplevt vara mest positivt respektive mest negativt med barnens skolgång under mellanstadiet samt vad man ansåg vara mest angeläget att förändra i skolan.

Av de utsända formulären besvarades 77%, vilket innebär att vi fått uppgifter från målsmän till sammanlagt 3.368 elever. En bortfallsanalys har visat att de elever, vars målsmän besvarat enkäten, utgör en något "positivt" selegerad grupp, vilket möjligen kan ha den inverkan på resultaten, att också de blivit något mer "positiva" jämfört med om samtliga besvarat enkäten. Det är dock viktigt att framhålla, att bortfallets sammansättning och storlek är sådana att det inte kan handla om några allvarliga förskjutningar i resultaten.

De frågor som haft fasta svarsalternativ har bearbetats för hela undersökningsgruppen, medan de öppna frågorna av praktiska skäl har bearbetats för endast en sjättedel av de inkomna formulären - ca 500 formulär. Dessa formulär har tagits ut genom ett systematiskt urval, d v s vi har konsekvent valt ut vart sjätte formulär efter det att de sorterats på klasser. På detta sätt får vi en stor spridning över de klasser som ingår i undersökningen.

Som framgår av figur 2 uppvisar föräldrarna ett stort engagemang för barnens skolarbete under mellanstadieperioden. Tre fjärdedelar av mödrarna och närmare hälften av fäderna talar nästan varje dag med sina barn om skolarbetet. Nästan samtliga mödrar och 8 à 9 fäder av 10 deltar i kvartssamtal och föräldramöten. När det gäller att hjälpa barnen med läxor och andra hemuppgifter är föräldraaktiviteten lägre, vilket givetvis hänger samman

med att många elever gör sina hemuppgifter på egen hand. Därtill kommer att läxor och annat hemarbete inte ges lika frekvent på mellanstadiet som senare i utbildningen. Relativt många målsmän har nämligen på de öppna frågorna efterlyst en större regelbundenhet vad gäller sådana uppgifter.

Figur 2. Föräldrarnas engagemang i barnens skolarbete.

Deltagarfrekvensen i kvartssamtal och föräldramöten är i denna undersökning något högre än vad man funnit i de få tidigare undersökningar, som genomfördes på 70-talet och i början av 80-talet. Givetvis kan detta hänga samman med att det skett en utveckling över tid med ett ökat föräldraengagemang, men också andra förklaringar är möjliga. Till skillnad från de tidigare undersökningarna, som avsett en begränsad tidsperiod - närmast föregående termin eller läsår - gäller denna undersökning hela mellanstadietiden. Vidare baseras vår undersökning på ett riksrepresentativt urval, medan de tidigare undersökningarna gällt lokalt avgränsade grupper.

Till skillnad från vad Niléhn (1976) fann, förefaller föräldrarnas engagemang vara i stort sett lika starkt oavsett deras egna utbildningsnivå. Den enda skill-

nad som framträtt är, att fäderna och särskilt de med den lägsta utbildningsnivån är något mindre aktiva än övriga, vilket naturligtvis kan hänga samman med att de på grund av förvärvsarbete har mindre möjligheter att delta. Som framgått av tabell 3 arbetar nämligen nästan samtliga anställda fäder heltid, medan de anställda mödrarna fördelar sig relativt jämnt på heltid respektive deltid.

Även om föräldramötena uppvisar en lika hög deltagarfrekvens som kvartssamtalen, är det utbyte som målsmännen upplevt sig få av sitt deltagande klart lägre på föräldramötena. Medan cirka hälften av de deltagande målsmännen upplevt föräldramötena vara mycket givande eller ganska givande, har inte mindre än 80% gett kvartssamtalen en sådan skattning. När det gäller föräldramötena, är bedömningarna de samma oavsett föräldrarnas utbildningsnivå, medan det finns en tendens till, att de föräldrar, som har den högsta utbildningsnivån, är något mindre positiva till kvartssamtalen än övriga. Denna skillnad mellan utbildningsgrupperna kan synas vara något märklig med tanke på att de välutbildade föräldrarna rimligtvis borde ha de bästa förutsättningarna att styra samtalen så att de får ett stort utbyte av dem. Kanske beror skillnaden på att de mest välutbildade ställer större krav på utbytet och därför gör sin bedömning utifrån en annan referensram än övriga.

Trots att deltagarfrekvensen är hög i såväl kvartssamtal som föräldramöten, upplever sig målsmännen ha mycket begränsade möjligheter att påverka arbetet i klassen. Inte mindre än 8 målsmän av 10 upplever nämligen dessa möjligheter vara ganska små eller mycket små, vilket är helt i linje med de resultat, som Maktutredningen fann i sin intervjuundersökning (Pettersson, Westholm & Blomberg, 1989). Denna upplevelse av begränsade påverkansmöjligheter kan vara en anledning till, att föräldramötena bedöms vara mindre givande än kvartssamtalen. Det torde i första hand vara föräldramötena som ägnas åt sådana frågor som gäller generellt för arbetet i klassen, medan kvartssamtalen mera inriktas på frågor rörande den enskilde eleven.

Frågan är då hur man skall uppfatta föräldrarnas ringa möjligheter att påverka. Är det uttryck för det som Maktutredningen kallar "den tysta vanmakten" eller är det ett uttryck för "maktlöshet"? Den frågan kan vi inte ge något svar på, eftersom vi saknar uppgifter om huruvida föräldrarna försökt att ta några initiativ. Vad vi däremot kan säga är, att målsmännen inte saknar synpunkter på skolan och att de inte heller saknar förslag till förändringar. Det har med all tydlighet visat sig i svaren på de öppna frågor, som ingick i enkäten och som tillsammans rymmer närmare 2.000 kommentarer. I kapitel 4 har vi gett en relativt utförlig beskrivning av innehållet i dessa kommentarer och vi begränsar oss här till att ta upp enbart några få men mycket frekventa synpunkter.

Om man rangordnar svarskategorierna efter deras frekvenser är det fyra kategorier, som återkommer bland de tio vanligaste på samtliga de tre öppna frå-

gorna. Dessa är läraren, undervisningen, lärarkontinuitet/läraryten samt klasstorleken. När det gäller de båda sistnämnda kategorierna är de i allmänhet uttryck för en och samma uppfattning oavsett om de tagits upp som något positivt eller negativt i enkäten. Klasstorleken skall hållas nere - helst inte fler än 20 elever i klassen - och man önskar ha en så hög grad av lärarkontinuitet som möjligt. I de få fall, där lärarbyte nämnts som något positivt, handlar det om sådana byten som är förorsakade av problem.

I de fall, då kommentarerna om läraren närmare preciserats, har man främst lyft fram lärarens relationer till eleverna, lärarens engagemang samt förmågan att hålla ordning i klassen. Den sistnämnda typen av kommentarer rimmar väl med det faktum, att disciplinfrågor återfinns på "tio-i-topp-listan" över såväl negativa kommentarer som förslag till förändringar.

Som nämnts ovan tillhör också undervisningen ett av de oftast kommenterade områdena. Också här kan man spåra en viss samstämmighet, även om kommentarerna givits på de skilda frågorna. De undervisningsformer, som förefaller tilltala målsmännen mest, är sådana där eleverna aktiveras och får ta ett eget ansvar. De arbetsätt som oftast nämnts är betingsläsning, projektarbeten, självstudier och grupparbeten.

Vid sidan av de här nämnda områdena har också läromedel och läxor varit föremål för många såväl negativa kommentarer som förslag till förändringar. När det gäller läromedel, handlar kommentarerna vanligen om bristen på aktuella läroböcker och om de negativa konsekvenser, som avsaknaden av egna böcker, får för ungdomarnas studiefärdigheter.

Till skillnad från de ovan nämnda synpunkterna är målsmannaförslagen ingalunda överensstämmande när det gäller läxor. Somliga tycker nämligen att barnen får för mycket läxor och andra hemuppgifter, medan andra efterlyser mera av detta och även en större regelbundenhet, så att barnen inför högstadiet får träning i att planera sitt arbete. Över huvud taget förefaller det vara träningen inför högstadiet, som motiverat föräldrarna att efterlysa mera hemuppgifter. De, som har den motsatta uppfattningen, har ofta motiverat sin ståndpunkt antingen med, att arbetet i skolan borde vara effektivare, så att man slapp hemuppgifter eller med, att det kan vara svårt för föräldrarna att ställa upp som läxhjälp.

Vi kan givetvis inte här ta upp alla de synpunkter och förslag, som målsmännen avgivit på de öppna frågorna. Låt oss bara konstatera två saker. Trots att det kommit fram ett stort antal negativa kommentarer och många förslag till förändringar, är det ändå de positiva kommentarerna som överväger. Åtskilliga målsmän har också nöjt sig med att enbart ange vad man upplevt vara mest positivt med barnens skolgång under mellanstadiet. En inte ovanlig kommentar på denna fråga har varit, att man upplevt allt eller i varje fall det mesta som positivt.

Det mest intressanta i detta sammanhang är emellertid inte att konstatera, att målsmännen har en relativt positiv inställning till skolan, utan istället att fråga sig varför målsmännen har så svårt att påverka arbetet i skolan. Uppenbart är, att det inte saknas synpunkter och idéer om hur skolan skulle kunna fungera bättre. En möjlig förklaring är den, som åtskilliga föräldrar fört fram som förslag till förändringar, nämligen att kontaktverksamheten är alltför begränsad mellan hemmet och skolan. Givetvis kan kontaktverksamheten utökas genom flera föräldramöten och förlängda kvartssamtal, vilket somliga föreslagit, men frågan är, om detta skapar större möjligheter att påverka skolans arbete. Enligt Berenmark, Börjeson & Lundqvist (1982) är detta knappast fallet, utan man måste försöka få föräldrarna att komma in och aktivt medverka i skolarbetet. Föräldrarna måste få bli en resurs på det sätt, som en av de citerade målsmännen uttryckt det:

"Att samarbetet Hem och Skola utökas så att föräldrarnas resurser tas tillvara bättre och så att man som förälder får en reell chans att påverka arbetet i skolan. Det är våra barn det gäller."

En sådan åtgärd skulle inte enbart underlätta föräldrarnas möjligheter att påverka. Det skulle också, som framhållits av Epstein & Becker (1982) samt Wallace & Walberg (1990), ge föräldrarna bättre insyn i skolans arbetssätt och därmed ge dem större förutsättningar att bistå sina barn i det dagliga skolarbetet. Enligt Stevenson & Baker (1987) resulterar en sådan intensifierad samverkan mellan hem och skola också i bättre elevprestationer.

Hur ser då lärarna på en sådan intensifierad samverkan mellan hem och skola? Någon svensk undersökning som belyser detta känner vi inte till. Där emot finns en dansk studie från slutet av 80-talet, i vilken man frågat medlemmar och fackligt förtroendevalda i den danska lärarföreningen bl a om deras inställning till att föräldrarna deltar "på lika fot" när det gäller att bestämma innehåll i och planläggning av undervisningen (Due & Madsen, 1990). Enligt undersökningsresultaten är närmare två tredjedelar av medlemmarna och hälften av de fackliga representanterna negativa till en så långt driven samverkan (a a s 304). En stor del av de negativa motiverar sitt ställningstagande med lärarnas professionalism - det är lärarna och inte föräldrarna som har kompetensen för detta arbete.

På samma sätt finner Becker & Epstein (1982) att många amerikanska lärare är tveksamma till att engagera föräldrarna direkt i undervisningen med den motiveringen, att de saknar utbildning för detta. Även om en stor del av lärarna således är tveksamma till att föräldrarna deltar i själva undervisningen, visar såväl den danska undersökningen som den amerikanska att lärarna är positiva till ett nära samarbete mellan hem och skola.

REFERENSER

- Aktuellt från Skolöverstyrelsen, ASÖ, 1970/71, 36.
- Aronsson, B-G & Aust, M (1970) Samarbete mellan hem och skola - en fallstudie. *Rapport från Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.*
- Becker, H J & Epstein, J L (1982) Parent Involvement: A Survey of Teacher Practices. *The Elementary School Journal*, 83, 85-102.
- Due, J & Madsen, J S (1990) *Man kan kun gå på to ben. Laererne mellem profession og fagforening.* Köpenhamn: Danmarks laererforening.
- Berenmark, H, Börjeson, B & Lundqvist, R (1982) *Föräldrar - finns dom?* Stockholm: Riksförbundet Hem och Skola.
- Epstein, J L & Becker, H J (1982) Teachers' Reported Practices of Parent Involvement: Problems and Possibilities. *The Elementary School Journal*, 83, 103-113.
- Eriksson, L, Flising, L & Kärrby, K (1981) Föräldrars attityder till skola och samverkan. *Institutionen för praktisk pedagogik, Göteborgs universitet.* Rapport nr 112.
- Hagberg-Söderström, D & Jansson, I (1973) Effekter av intensifierad kontakt mellan Hem och Skola. *Licentiatavhandling. Pedagogiska institutionen, Göteborgs universitet.*
- Hasteus, S & Sahlberg, G (1975) Mödrars kännedom om och inställning till skolan inför första barnets skolstart. *Psykologexamensuppsats, nr 62, Pedagogiska institutionen, Göteborgs universitet.*
- Kärrby, G & Flising, L (1983) *Föräldrarna och skolan.* Stockholm: Liber.
- Läroplan för grundskolan (1969).
- Läroplan för grundskolan (1980).

- Niléhn, K (1976) *Samspelet mellan skola och hem. Former för kontakt och samarbete mellan lärare, föräldrar och elever i grundskolan*. Stockholm: Bonniers.
- Petersson, O, Westholm, A & Blomberg, G (1989) *Medborgarnas makt*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Pettersson, A (1980) Föräldrars skolintresse och elevers skolsituation. En studie av förändringar i samband med övergången till högstadiet. *Specialarbete, Institutionen för pedagogik, Högskolan för lärarutbildning i Stockholm*.
- Reuterberg, S-E, Rosén, M & Svensson, A (1991) Utvärdering genom uppföljning. Insamling av elevuppgifter i årskurs 6 våren 1990. *Institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet, Rapport, 1991:07*.
- Reuterberg, S-E & Svensson, A (1988) Utvärdering genom uppföljning. Insamling av elevuppgifter i årskurs 3 våren 1987. *Publikationer från institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet. 1988:03*.
- SOS (1993) *Skollag och skolförordningar. Grundskola Gymnasieskola Särskola Fristående skolor Vuxenutbildning Uppdragsutbildning*. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- SOU (1974). *Skolans arbetsmiljö. Betänkande avgivet av Utredningen om skolans inre arbete - SIA*. Stockholm: Statens offentliga utredningar, Nr 53.
- SOU (1980,a) *Hem och skola. Betänkande av utredningen om förstärkta kontakter mellan hem och skola*. Stockholm: Statens offentliga utredningar, Nr 21.
- SOU (1980,b) *Barn och vuxna. Barnomsorgsgruppens slutbetänkande om föräldrautbildning*. Stockholm: Statens offentliga utredningar, Nr 27.
- Stevenson, D L & Baker, D P (1987) The family-school relation and the child's school performance. *Child development, 58, 348-357*.
- SÖ (1988) Allmänhetens bild av grundskolan och dess innehåll. En SIFO-undersökning oktober - november 1987. *Skolöverstyrelsen, Rapporter R88:2*.
- Wallace, T & Walberg, H J (1990) Parental partnerships for learning. *International Journal of Educational Research, 14, 131-145*.

ANVISNINGAR

De flesta frågorna besvaras genom att sätta ett kryss (X) för något av svarsalternativen. I annat fall anges vid frågan hur du skall markera ditt svar. Är det någon fråga som du har svårt att svara på (svarsalternativen kanske inte passar dig) så skriv dina synpunkter på något utrymme bredvid frågan eller på ett löst papper.

På vissa frågor finns plats för var och en av föräldrarna att svara. I de fall båda föräldrarna är vårdnadshavare hoppas vi att ni vill göra detta.

Formuläret skickas direkt till Göteborgs universitet i bifogat svarskuvert. Lämnade uppgifter behandlas konfidentiellt.

1. Har barnet deltagit i förskoleverksamhet eller annan barnomsorg? (Flera alternativ kan anges).

- Nej, inte alls
- Ja, på daghem mer än 2 år
- Ja, på daghem 2 år eller mindre
- Ja, på deltidsförskola (lekskola)
- Ja, i familjedaghem (dagmamma)

2. Hos vem vistas barnet?

- Samtidigt hos båda föräldrarna
- Hos modern
- Hos fadern
- Växelvis hos modern och fadern
- Annan än föräldrarna

3. Hur ofta talar du och barnet om sådant som de arbetar med i skolan?

	Modern	Fadern
Aldrig	☐	☐
Nästan aldrig	☐	☐
Ett par gånger/månad	☐	☐
Ett par gånger/vecka	☐	☐
Nästan varje dag/varje dag	☐	☐

4. Hur ofta brukar du hjälpa barnet med läxor och andra hemuppgifter?

	Modern	Fadern
Aldrig	☐	☐
Nästan aldrig	☐	☐
Ett par gånger/månad	☐	☐
Ett par gånger/vecka	☐	☐
Nästan varje dag /varje dag	☐	☐

5. Hur upplever du dina möjligheter att påverka arbetet i ditt barns klass?

	Modern	Fadern
Mycket stora	☐	☐
Ganska stora	☐	☐
Ganska små	☐	☐
Mycket små	☐	☐

6. Vad är din inställning till kvartssamtalen, då du själv får träffa läraren?

	Modern	Fadern
Mycket givande	☐	☐
Ganska givande	☐	☐
Inte särskilt givande	☐	☐
Ger ingenting alls	☐	☐
Brukar inte gå	☐	☐

7. Vad är din inställning till de föräldramöten som brukar anordnas?

	Modern	Fadern
Mycket givande	☐	☐
Ganska givande	☐	☐
Inte särskilt givande	☐	☐
Ger ingenting alls	☐	☐
Brukar inte gå	☐	☐

8. Under våren sker i de flesta skolor val av kurser i engelska och matematik. Vilken kurs i engelska har ditt barn valt för årskurs 7?

- Allmän kurs
- Särskild kurs
- Har ej valt kurs

9. Vilken kurs i matematik har barnet valt?

- Allmän kurs
- Särskild kurs
- Har ej valt kurs

10. Vilket av nedanstående motiv har mest påverkat valen?

- Ger en bra förberedelse för kommande utbildning
- Passar barnets egna förutsättningar bäst
- Barnets bästa kamrater valde så
- Läraren föreslog detta
- Något annat motiv. Vilket?

.....

11. Önskar du att ditt barn skall gå över till gymnasieskolan efter årskurs 9?

- Ja, till en yrkesförberedande linje.
- Ja, till en teoretisk linje
- Nej, det är bättre att han/hon börjar arbeta.
- Nej, det är bättre att han/hon går till en annan utbildning. Vilken?

.....

14. Vilket är ditt nuvarande arbete? Ange så noggrant som möjligt.

Modern:

.....

Fadern:

.....

12. Vilken är din nuvarande situation när det gäller sysselsättning?

Modern Fadern

Anställd, heltid	☐	☐
Anställd, deltid	☐	☐
Egen företagare	☐	☐
Sköter hemmet, heltid	☐	☐
Deltar i utbildning	☐	☐
Arbetslös	☐	☐
Pensionär	☐	☐

15. Vad har varit mest *positivt* med skolan för ditt barn under mellanstadletiden?

1.

2.

3.

16. Vad har varit mest *negativt* med skolan för ditt barn under mellanstadletiden?

1.

2.

3.

13. Vilka skolutbildningar har du fullföljt?

Modern Fadern

Folkskola, Enhetskola eller Grundskola	☐	☐
Yrkeskola	☐	☐
Realskola, Flickskola Fackskola, Folkhögskola	☐	☐
Gymnasium	☐	☐
Universitet, Högskola eller Seminarium	☐	☐

Annan utbildning. Ange vilken och hur lång tid.

.....

17. Om du ser tillbaka på ditt barns skolgång på mellanstadiet, vilka förändringar i skolarbetet anser du då vara mest angelägna?

.....

.....

.....

18. Vilka är skolans viktigaste uppgifter?

Här följer några av de uppgifter som skolan sägs ha. Sätt en etta (1) för det som du tycker är skolans viktigaste uppgift, en tvåa (2) för det som är näst viktigast och så vidare till en nia (9) för det som är minst viktigt.

	Modern	Fadern
Ge basfärdigheter i matematik och svenska	[]	[]
Ge kunskaper i främmande språk	[]	[]
Ge kunskaper i övriga skolämnen	[]	[]
Träna samarbetsförmåga och hänsynstagande hos eleverna	[]	[]
Ge eleverna förmåga att hävda sig i konkurrenssituationer i samhället	[]	[]
Lära eleverna att tänka kritiskt och göra självständiga ställningstaganden	[]	[]
Lära eleverna att lyda föräldrar, lärare och andra vuxna	[]	[]
Ge kunskaper om arbetslivets villkor	[]	[]
Skilja ut elever som är lämpade för fortsatta studier	[]	[]

Övriga kommentarer:

.....

.....

.....

.....

.....

Tack för er medverkan!

**RAPPORTER FRÅN INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK
GÖTEBORGS UNIVERSITET**

ISSN 0282-2164

Beställes från Institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet, Box 1010, 431 26 Mölndal.

Serien startade år 1984.

- Hägglund, S., Öhrn, E.** Kön, utbildningsmönster och prosocial utveckling. 1992:02
- Thång, PO.** Jakten på det japanska undret. Rapport från en studieresa. 1992:03
- Institutionen för pedagogik.** Pågående forskning och utvecklingsarbete 1992. 1992:04
- Helmstad, G, Ekeblad, E.** Kvalitativa aspekter av provkonstruktion. Hur forskarna frågat för att studera förståelse inom So och No/Nk. 1992:05
- Holmberg, L, M.** Högskoleutbildning i Människa-Datorinteraktion. En jämförelse mellan olika längre svenska datautbildningar med avseende på MDI-inriktade kursers syfte, innehåll och omfattning. 1992:06
- Bjurek, H, Gustafsson, B, Kjulin, U, Kärrby, G.** Effektivitet och kvalitet i barnmsorgen. En studie av daghem i Göteborgs kommun. 1992:07
- Lander, R. Odhagen T.** Fortbildningskurser under luppen. Om kompletteringsfortbildningen i västra Sverige våren 1991. 1992:08
- Karlsson Lohmander, M.** Social kompetens hos barn under de första skolåren. 1992:09
- Emanuelsson, I, Reuterberg, S-E, Svensson, A.** Består skillnaderna? En analys av olika ungdomsgruppers intelligenstestresultat från 1960 till 1990. 1992:10
- Nyström, I.** Åldersblandade eller åldershomogena grupper i förskolan?. 1992:11
- Bredänge, G, Odhagen, T.** Praktikskola - Högskola. Ett antal rektorer avslöjar sina förväntningar på samarbetet. 1992:12
- Andersson, E.** Fem arbeten om demokrati! Ett teoretiskt underlag till tolkningen av svaren på elevfrågorna om demokrati i SO-delen av det nationella utvärderingsprogrammet. 1993:01.
- Hansen, M.** Att bli grundskollärare - sex terminer på väg mot ett nytt yrke. 1993:02.
- Reuterberg, S-E.** Föräldrasynpunkter på grundskolans mellanstadium. 1993:03

Tryckt & Bunden
Vasastadens Bokbinderi AB
Göteborg 1993

issn 0282-2164